

Գրիգոր Մազիստրոս

ԹՂԹԵՐ

eMatenadaran.

Գրիգոր Մազիսարոս
Թղթեր

«Aegitas»

Մագիստրոս Գ.

Թղթեր / Գ. Մագիստրոս — «Aegitas»,

ISBN 978-1-77-246797-0

Գրիգոր Մագիստրոսի աշխարհայացքը եւ գիտական հետաքրքրություններն արտահայտվել են իր բազմաթիվ նամակներում («Թղթեր», հրտ.՝ 1910, Ալեքսանդրապոլ): Նամականին ժամանակաշրջանի գիտամշակութային եւ ուսումնակրթական միտումներն ու ոգին բնութագրող կարեւոր հուշարձան է, որում արժարժված են գիտական, գրական եւ քաղաքական կարեւոր հարցեր:

ISBN 978-1-77-246797-0

© Մագիստրոս Գ.
© Aegitas

Содержание

[Ա]	5
[Բ]	6
[Գ]	9
[Դ]	11
[Ե]	13
[Զ]	16
[Է]	17
[Ը]	19
Конец ознакомительного фрагмента.	20

Գրիգոր Մագիստրոս Թղթեր

[Ա]

**Առ հոգեւոր տէրն Պետրոս կաթողիկոս ի ժամանակին,
յորում ի կապանաց իւրոց վերստին յաշորդեաց
յաթոռ իւր, խնդրեալ ի Գրիգորէ զգիր սրբոյն Եփրեմի
Հաւատոցն, զոր ընթեռնոյր մինչ ի բանտին էր:**

Թէպէտեւ ըստ գեղեցիկ խնդրոյ քում լուսափայլութեան, պետականդ բոլոր սրբագանից եւ գլուխ առաքելական, պարտ վարկանիս երկարագոյն նորագոյն բանս իմաստասիրել ծառայի քում, որով գուարճանաս իբր գհայր ի վերայ որդոյ, սակայն սիրելի է ինձ միշտ կարճաբոս հատանել: Վասն զի զբոլորն մասն միակի գիծ ուղղակի զբովանդակն պարտէ զուղղանկիւնեացն թէպէտեւ մասն գոյ: Եւ իմաստնոյն մի բան բաւական է զբիւրս բերել զկնի հետեւաբար:

Արդ թողից զայսոսիկ նախադրութիւն մակագրել մեծագունիդ գլխոյ, որ ամենայնի ես բաւական, եւ զանսպառն հեղուս գիտութիւն եւ շնորհի համեմատ սրովբէականն մականունութեան: Եւ զայսոսիկ ընձեռել ոչ անտեղի վարկայ. վասն որոյ եւ Դաւթի ի գուարճալի նուագերգութեանն նուիրական բան՝ Քեզ վայել է օրհնութիւն Աստուած ի Միովն եւ քեզ տարցին աղօթք յերուսաղէմ: Իբրոյ զի՝ թէպէտ ոչ էր անձանօք ծագաց երկնի եւ ընդ երկրաւս ածել զբոլորն յօրհնութիւն Արարչին, սակայն որ ընտրեացն օրհնել, եւ որ ծագեաց զլոյս գիտութեան, եւ որ ընկալան հաւատով, այլ ոչ ի հեթանոսս: Եւ այժմ առ այս բաւական է բանս:

Այլ դու ո՛վ գլուխ ամենայն հաւատոցն Յիսուսի եւ վախճան, որ նախքան զայսոսիկ, թէպէտեւ երանելին այն Քաղղէացի Խորինն Ասորի, մարգարէական ունելով հոգի եւ նշանս յերկնից ի տուչութենէ վերնոյն, եւ առաքինութեամբ ծայրացեալ անեզրական վարուք եւ վարդապետութեամբ, վեհ քան զբոլորն սեռ իմաստիցն սիրողացն, զայսոսիկ հիմն հաւատոց հաստատէ, այլ առ հաւատացեալդ Աստուծոյ բանին է հաւատ. վասն զի ի մէջ քրիստոսասիրաց է բանդ, որով սպառագինեալ զօրավարդ, վառելով վահանաւորեալ, անվտանգ ի նետիցն մնացեալ, գաղտնի առեալ աւար տացես մեզ կապուտ: Եւ սատարեալդ հարցն ցանգ ամրացուցես քոյինդ անքուն ակամբ, նոր նորոգեալ ի հաւատ հաստատուն առաւել քան զԱբրահամուն: Վասն զի զի՞նչ են հաւատք, եթէ ոչ յուսացելոց իրացն հաստատութիւն եւ յանդիմանութիւն, որոց ոչն երեւին. եւ որ այսմ հետեւին միանգամայն:

Աւաղիկ դու ընկա՛լ, վէ՛նդ եւ հի՛մն, զհաւատոցն հաստատութիւն, այլ եւ զընկերդ քո ՚ի քումն միայնութեան եւ զփոխանդ բոլոր քահանայական կարգաց. վասն զի ըղձալի էր քեզ քան զոսկի եւ քան զարծաթ. վասն զի պատուիրանք Տեառն լոյս են եւ լոյս տան աչաց, եւ յայնմանէ երկիւղ սուրբ, որ մնայ յաւիտեան:

Արդ գիր ծառայի եղիցի կարգեալ ի գիր մատենին, որ ի կատարածի յիշատակ բարոյ, ողջ լե՛ր փոխանո՛րդ Յիսուսի:

[Բ]

**Առ տէր Պետրոս ի ժամանակի խուժան
յառնելոյ ի քաղաքին ի վերայ նորա. բան
մխիթարական եւ հարցումն Անանիայի գրոց
Շիրակայնոյն, գոր մեծ Քննիկունն անուանն:**

Ջյաւէտ ծայրացելոյդ բոլոր լրութեան կաթողիկէ եկեղեցոյ մշտափայլ առ իս ճառագայթից ըղձամ, տոչորեալ խանդակաթ եւ յաւեժ տոփմամբ, քանզի մշտօրեայ տենչամբ արեգակնային եւ արփիականն բաղկացուցանելոյ գյոգնական կարեւորութիւնս, գոր վաղ ուրեմն այս ի մէնչ փախեաւ: Ջի բնաւին ի բոլորն բարոյական բարգաւաճիցն թափուր գնեց թորեացէ: Վասն որոյ ի ճահ ինձ այժմ եկեացէ ճեմականն Երիպիղէս յիրում տախտակի, սակս տորբանականին Տրոքոնեայ ասելով. Ո՛վ Տրոքոնեայ, յորո՞ւն բախտի բարի գոյ կարծես՝ մակացու ի ծնէ կուրա՞ց եթէ գկնի պատահման հանգունակի մակեղուտ անանջատ: Եւ զի զայտսիկ ոչ այլ ինչ իմաստասիրէր բայց միայն վասն իրոյ ումենն շերմեայ աշակերտի. զի նորա, թողեալ զիմաստասիրութեանն արհեստ, չոգաւ ի կենցաղական գեղխումն. իբրու թէ կոյր ի ծնէ եղեալ, զգայ զկուրութեանն, եւ ըղձայ տեսութեան, իսկ գկնի տեսութեան՝ ի պատահմանէ կուրացեալ, յոյժ տարակուսելի է: Ջոր բանս զքեզ ակն տունջեան անուանէ, եւ զնեզ կափուցեալս ի ճառագայթից եւ խրթնիս եւ խաւարչտին եղեալ: Մակայն առ այտսիկ սուղ ինչ եթէ իմաստասիրեցից, ո՛չ պատկառելի է, այլ մանաւանդ փութալի. թէպէտ եւ ոչ աստուածպետականին հասին բախտի եւ օժման եւ մաքրութեան, սակայն կաթիլ իմն աստուածային առ նոսա կաթեալ: Փերեքղէս փարթամն այն ատտիկեցի, տոգորեալ կարասեօք, ի ծովականն Տրովաղայ յԱպպիոնսէ արտալաժի սակս իրաւացի գոյլ նմա ի խուժանէ: Եւ Պղատոն ի Սիկիլիայ վաճառեալ, թէպէտ եւ պատճառեն Եպիկուրեանքն սակս խրախճանութեանն չոգալ: Մոկրատէս մեռանի սակս համբակացն դիտողութեան եւ ի կատական հեզնաբանութիւնն Անիրա՞ւ, ասեն, մեռանիս. պատասխանեալ. Կամի՞ք, զի յիրաւի: Թողից գյոգունցն՝ զՀոմերի Մելամպոտեան, զԴիմոսփինեան օրէնսդրի եւ զՈդիսեայ հոնտորի, եւ որոց այսմ են հետեւեալ: Ջի ո՞ր ի կենցաղումս, որ ըստ Աստուծոյ վարս, ոչ լիցի դժպիի: Որք Մովսէսի այնքանեացն արուեստից եւ յաստուածուստ երեւման եւ պարզեւաց ոչ անսացին, եւ զԱհարոն խտորեցին, եւ մի ըստ միոջէ մինչեւ ցՅիսուս. որ եւ մահու մատնեալ գկեանս իրեանց կախեալ զփայտէ խնդրէին պարգեւս, եւ ի վերայ գլխոց իրեանց զարիւնն Աստուծոյ ոչ շատանան, այլ եւ տողանի յորդիս իրեանց ձգեցին, զի այնու յերկարացի յամառութիւն կուրացելոցն, որ մինչեւ ցայս վայր թշնամիք խաչին գտեալք յանդգին:

Եւ զի՞նչ ինձ այտքիկ. զի Արամեան անմտութիւն գայս ոչ միանգամ կամ երկիցս բայց եւ բազում անգամ յամառեալք: Եւ զի՞նչ զարմանս է, եթէ Տէր ճշմարիտ է, եւ որ այսմ հետեւին, քանզի պարառաբար ծանուցանելոց է մեզ. ներհակս տրամախտիմք թէպէտ եւ յունակութիւնս տրամադրութեանն առ ինձ ունակութիւնս բերեալ՝ ումենն մակստացական եւ անհանգանակ եւ ուրումն բնաբար եւ սեռական ի միում տեսակի: Քանզի հատանունք, որք ոչն են ՚ի միում տեսակի, նուագագոյն ՚ի ներհակումն գտցի. եւ ոչ միայն ի տեսակում այլ եւ յինքեան կրէ իւրաքանչիւր որ քաշողչութիւնս եւ խօթութիւնս, քանզի եւ տքա ՚ի միում տեսակի յատուկ ներհակին. վասնորոյ փութալի է ըստ կարողութեան առողջութեան եւ բնականագունին եւ բնաբարն առաքինութեան հետեւել եւ այսմիկ որքան հնարաւոր է բաղձալ. քանզի հարկաւորն ի մեզ հագի այսմ հաւանի, միշտ զհակառակսն այսմ հայցելով. եւ զանօգտակարագոյնսն անզգաժ եղեալ, ոչ երբէ՛ք զգացի զխօթութեանն արշաւանս եւ զխիթս խստագոյնս. զի ՚ի վերայ եկեալն տագնապ՝ մանաւանդ եթէ զլուծումն եւ զարտահանումն ՚ի կապակցէն, յորս կաշկանդեալն է բազմաբեղուն յօդիք, ոչ երբէք զայտքիկ աղէտ տարակուսանաց խոկայ, այլ խնդրէ զգաւագնոտսն եւ զանախորժան, ախորժակս նթերեալ յինքեան զհամաքամուածս

և գտողս եւ գափողոյիտականս եւ գատիրրագունականն եւ գմանիական մեղանպողականան կիզեալս, զի դժոխաբոյժ ամենեւին ելով բուժողացն:

Այսոքիկ են տենչումն ըստ մարմնոյ կենցաղոյս, քանզի գառողջութիւնսն անաշխատ միայն հայցեն ընդունիլ, իսկ գհիւանդութիւնսն յոգնական ջանի հնարին յինքեանս քարշել, եւ ըստանձնեալք, ապա ուրեմն զգօնանան առ բժիշկս ընթանալ եւ զարտալածեալն յինքեանց բնականագոյն քաջողջութիւնս դարձեալ խնդրեն վերստին արծարծել, գոր հազիւ զպատահմունք որակութեանն այն յեղափոխել կարացել: Վասնորոյ զգուշացուցանէ այսպէս նախասականն Հիպոկրատէս յիրում մատենի առ Պոլիդոս ոմն հրաշաքանելով այսպէս. Ծայրագոյն է խոկալ. ո՛վ մանուկ, յանախորժակացն ախորժից հրաժարել եւ ի թանձրագոյնսն ոչ ընթանալ կերակուրս քան զկնի հեշտութեանցն վարանել եւ դառնագոյն դեղեալ զինքեանս ՚ի բժշկաց, քանզի հեշտութիւնք այսոքիք միայն ճաշակելեացն են, իսկ տագնապումն եւ վիշտք բոլորն շարունակեալ անդամոց: Եւ այսոքիկ այսքան:

Իսկ դու ո՛վ վսամական եւ սրբագանութեանցն նախապետական, զարիական սերտութեան գմտաւ ածցես եւ զարդարութեանն ողջախոհութիւն. քանզի այսու զքեզ մշտափայլ տեսանենք, եւ մի՛ ինչ ի քում մակաւասար մակամտածութիւնս թեւակոխեսցիս, խոկալով տրտմական կամ եթէ տխրութեան ինչ ի քեզ կրել ախտս. քանզի յորժամ տկարանամք, յայնժամ զօրանամք. եւ հոգին ի թիկունս հասանէ տկարութեան մերում. քանզի որ զփորձ առեալն է, կարող է փորձանաւորացն օգնական լինել: Եթէ պարտ է ՚ի նորագունիցն եւ որ զկնի Յիսուսի հարք քո եւ աթոռակիցք յայնցանէ բերել ՚ի ճահ գնոցայն որ ըստ մարմնոյ պատահմունս, նախ գմերոյն Պարթեւին եւ որ ՚ի նորայն արմատոյ յԱրամեան նահանգէ կրեալս եւ որ զկնի այսոքիկ յունանց եւ յիրոցն սերէ՝ զՅովաննոյն ի մետաղսն փոխեալ ի կենցաղոյս, եւ գմիւտոյն Գրիգորի ՚ի քաղաքէն արտալածեալ: Եւ զկնի այնորիկ ըստ ասացելումն աստուածաւանդն տառի զգերեզմանսն պատուել եւ գնշխարսն ժողովել, թոի ինձ թէ հրացեալն նախանձ շիջեալ էր եւ բոցն յաշաղութեան հնոցին որ առաւել քան գատրուշանին Չրադաշտին, զովացեալ, եւ կայծակն հրափայլութեան վեհագոյն քան զՊոմմեղեայն եւ զՀեփեստոսին ցածուցեալ. սակս այնր զկնի եկելոցն երկարաձգէր տեսութիւն, զառաջնոցն անկումն եւ զգայթակղութիւնս հայցելով, զգուշանան: Բայց թոի ինձ, եթէ ի խորագոյնս ոմանք այժմ անկանին խորխորատս: Թէպէտ եւ գնախընթացութիւն այսպիսեաց ուղեզնացութեան ըմբերանեալ պարսաւեն, բաւական է բանդ. միայն պարտ է աւագ աչօք շուրջ հայել եւ ժամանակի ծառայել, որպէս ումենն իմաստնոյ քան զայսոսիկ թուեցաւ:

Փոխա՛ն Յիսուսի, համարձակիմք, միշտ սովորեալ յառատաձիր պարգեւս, զկարեւորսն եւ զպիտանացուսն յարատեւական բաշխելով քեզ, որ ոչդ երբէք դանդաղիս զգիրս Անանիայի Շիրակայնոյ. որ բագում աշխատութեամբ եւ յաժաշու խոնջմամբ հաւաքեալ ի բագմագան եւ յոքնաբեղուն մատենից. յորում եւ ենթակայացեալ են ոչ միայն քառիցն արհեստք այլ բոլոր Էակացն խոկմունս. որ են այժմ ի տան տէրունեան, գոր նախքան զքեզ խրթնացեալ եւ թագնի ընդ գրուանաւ ծածկէին. գոր եւ ինքն իսկ, որ մատենագրեաց զայդոսիկ յառաջնում իւրոյ տրամաբանութեան բագում տարակուսանս եւ կեղերջականս սակս մերոյ ազգային անփոյթ առնելոյ զայդպիսի գործառնութիւնս. յորում մթերեալ են տոգորք աստուածային եւ ենթակայացեալ ամենայն արհեստի մակացութեան եւ նախադասեալ է թուականութեանն եւ երաժշտականութեանն, որք են ի տարորոշ քանակէ տարակացեալք. իսկ երկրաշափութեանն եւ աստեղաբաշխութեանն, որք են ի շարունակ քանակէ, եւ զկնի այսոցիկ յարամանեալք արհեստք եւ մակացութիւնք մատենագրութիւնք եւ գրէ եթէ ամենայն բոլոր վարժումն հոնտորական, թէպէտ եւ մասնաւոր զփոշտեսական գօրէն գործասէր մեղուի ամբարեաց ի մեղուանոցի այդր ի բագմավէտ մատենագրից Քաղդէացոց եւ Յունաց եւ ամենայն ազգաց առ ի ծանօթ լինելոյ, որք նախ քան զայնոսիկ հաւաքեալն մատեանս, մակացու եղեալ իմաստասիրութեան. քանզի որք ոչ նախուստ կրթեալք են, բոլորովին ոչ գոյ հնար թեւակոխել զայնպիսի աստուածաբանութիւնս. քանզի պարտ է նախ ՚ի բնաբանականէն յուսումնականն ամբառնալ եւ անտուստ աստուածաբանականն. քանզի որ այլազգ խորհեսցի, ըստ ասացելումն, տրամախոհի ի վերայ Ոլոմպիոսի դնել զՄեստոս եւ յայնի յարաբարդել

գտերեւաշարժն Բիդոն, որպէս զի երկին ճեմարան լիցի նոցա, քանզի յոյժ տարախոհիցն եւ անտիական մտածութեանցն է բաղձումն այս. վասն որոյ եւ Պղատոն իսկ զգուշացուցանէ այսպէս յիրումն աստուածաբանութեանն. Աներկրաշափական ոք մի՛ ներամտեսդէ. գայտսիկ ասելով, զի մի՛ ոք անկատար ի քառիցն ենթակայէ մտղէ ի լսարանն. քանզի բնատրեալ էր հրաշալին այն միայն աստուածաբանութեանն պարապել եւ յայնոսիկ զկրթեալսն հաստատել ըստ օրէն հիւսնաց, որք արհեստին են մակացուք, ոչ նախուստ յանտառս կամ ի մայրս ճեպին հատանել փայտս. քանզի այլ ոք են պարապեալ այնոցիկ եւ այլ, որք հարթեն եւ սղոցեն եւ ապա ծայրագոյնքն ճախարակօք եւ այլովք գործարանօք գեղապանձ յարդարեն գահատրակս եւ աթոռս եւ այլ ինչ գործարանս: Այսպէս եւ որք ոսկւոյն են պարապեալք եւ երկաթոյ եւ պղնձոյ:

Եւ արդ՝ քանզի սակս մատենին Անանիայի եղևի յիշատակ իմաստասիրելոյս մեզ, բե՛ր ոչինչ խրթին եւ անյայտաբար. կամիմք զհայցուած մեր ծանուցանել մերոյ լուսաորչիդ. ՚ի բազմաց անփոյթ եղելոյ այսպիսի գործառնութիւնք եւ հանդէսք, որ ոչ երբէք ի ստաղին վարժելոց գրամարտկոսաց եւ քերդողաց հնացեալ, ի մոռացումն այսպիսոյ մատենի ոչ միայն եղև անկանել, այլ եւ բազմաց, որպէս ի մերոյն Մովսիսէ ուսեալ, գտեալ գտաք, եւ յայդմ մատենի մակագրութեան վերծանեաք: Քանզի Արամեան սերի հպարտութիւն եւ անամոք բնութիւն եւ խստապարանոց բարս ոչ ստորակայի յայտոսիկ կրթութիւնս յարատեւական հաւանել, կամ եթէ ոչ փոյթ, որք պետականին հասին բախտի, մեծարու լինել եւ խուզել զխոհեմական արհեստս ի գարդ քարգոնոսական ապարանին, որպէս մեծ Փոլոմէոսն այն եւ որք այլք այդպիսիք. եւ զի բազում աշխատութեամբ խոնջեալ եւ տագնապեալ, մինչ տակաւին յիմում անտիականն ելով տիս, հագի հագ մակացու այսմ եղեալ, սուղ ինչ էակացն հասեալ, ըստ որումն են յԱրաբացոց եւ Քաղդէացոց եւ Յունաց, ոչ դանդաղեցայ քննութեամբ զփորձ առնուլ:

Եւ խնդրենք ի քումնէ լուսափայլութենէդ գնորագոյնն մատեան շնորհել մեզ, զի այժմ մերձ առ ծերութիւն հասեալ ենք, եւ դիւրին վերծանեալ հասցուք ըստ կարողութեան, զի մի՛ յերկոցունց կողմանցն ունիցիմք մարտակցութիւնս՝ տեսութեան եւ մտածութեան, քանզի լուսով քո տեսանենք զլոյս: Ապա եթէ ոչ այտոքիկ հաճոյ թուեսցի քումդ աստուածպետական իշխանութեանդ, գոր եւ կամեսցի, այն իբրեւ յաստուածուստ պարգեւ համարեալ է մեզ. ողջ լե՛ր, փոխա՛ն Աստուծոյ:

[Գ]

Պատասխանի կաթողիկոսին յաղագս Գազկայ, որ ասէր թէ խորհին կորուսանել զքեզ:

Եւ արդ ծառայից փոքր ի շատէ արդարեւ ճշմարիտ սիրելոյդ Յիսուսի եւ բարեկամիդ իմ գիտեմք, զի սէր հոգոյն ստիպէ զքեզ յաղագս եկելոցս ի վերայ իմ ի տարակուսանս եղեալ յանգրաւական եւ յանսպառ պատժապարտութեան, անպարտական գոլով, եւ ի բոլորեցունց պարառեալ անպայման եւ պղտորեալ խորհրդով, եւ խարդաւանս ի վերայ իմ խոկալով, խագմ յարուցեալ խիզախողաց յոմանց եկելոց եւ յոմանց յարուցելով կեանք, ակն ունելով Աստուծոյ, ասելով. Հայեա՛ց օգնել ինձ Տէ՛ր փրկութեան իմոյ. եւ ընդէ՛ր Տէ՛ր կացեր ի հեռաստանէ, անտես արարեր ի նեղութեան ի դէպ ժամանակիս, եւ գոր ինչ միանգամ այսպիսիք ի Դաւթեայ նուագեալ երգի քաղցրաձայնեալ, ինձ մխիթարականս եւ սփոփանս վարկանիմ նաեւ զօրացուցիչս եւ խրատականս եւ յուսալիս: Բայց ի մտի եղի եթէ սակայն եւ այս ջան է առաջի իմ եւ ոչ երկեայց, յորժամ մեծանայ մարդ: Այլ գիտեմք, զի մեղադիր լինիս սակս լոելայնս կալոյ ՚ի բազում վշտաց եւ ի լեզուաց չարեաց, այլ ես ոչ նստայց յաթոռս նանրաց եւ ի հակառակել մեղաւորին առաջի իմ լոտ եղէց եւ ոչ բացից զքերան իմ: Բայց աղէ՛~ հայեա՛ ի հեզութիւնն Դաւթայ, թէ ի բազում տարակուսանս եղեալ յաղագս լսելոյ Տեառն վշտացն ո՛րպիսի գոհանայ զՏեառնէ. Սիրեցի, ասէ, զի լուիցէ Տէր գձայն աղօթից ինոց, խոնարհեցոյց զունկն իւր առ իս եւ ես գաւորս իմ կարդացի առ նա: Արդ յորժամ լսել սովորեցայք, զի՞նչ եւս ասել կամիցի որք, բայց միայն յայցսանէ. Ի վերայ իմ ուրախ եղեն, ժողովեցան յիս տանջանք եւ ոչ զոջացան, փորձեցայ արհամարհանօք եւ այսպն արարեալ կրճտեցին ի վերայ իմ գատամունս: Տէ՛ր ե՛րբ տեսցես, ի բաց արա՛ զմիամօրութիւն իմ ի խորամանկութենէ նոցա. եւ ի խորագոյնն վարեալ հանդիսի, որպէս յարի անդ. Չայնիս իմով ես առ Տէր կարդացի, եւ հեղից գարտասուս իմ, զի կորեաւ յինէն փախուստ իմ. կամ ի գերչացն հարցեալ եւ ոչ երգեալ յօտար երկրի, միայն առ Տէր համբարձեալ գաչս, ակն ունելով ուստի եկեսցէ ինձ օգնութիւն:

Այտոքիկ են ինձ իբրեւ զկերակուր եւ զընպելի եւ եթէ առ այսու արժան է ասել. Հայր իմ եւ մայր իմ թողին զիս եւ Տէր իմ ընկալաւ զիս:

Այսպէս հայելով քեզ ՚ի բարձրագոյնսն խորհուրդ ի բոլորն բիրտոց համահաւաքեալ ըստ իւրաքանչիւր ումեք ի վերայ կացեալ երգս. այս ի հոգոյն շարժեցեալ ճշմարտապէս անվար ցուցան իբրու սակս այնր իսկ ասացեալ մարգարէութեանն: Տե՛ս ո՛վ վեհագո՛յն, զի՞նչ ինձ այլ քան զայս իմասցի գերակատար մտածութիւն եթէ ոչ յաղօթս կալ. վասն զի արին այն եւ քաջամարտիկն, որ պարսեաց զհսկայն դէպ ուղղակի ի ճակատն, ճահեցուցեալ հնչայթութիւնս պարսին որոտիւնս թնդեալ յերկիր զարկուցեալ եզեն զինով նորին Գողիաթայ. սակայն ասէ. Հատուցին ինձ չար փոխանակ ընդ բարոյ, զինէն խօսէին, որք նստէին առ դրանն, զիս այսպն առնէին, որ ընպէին զգինի: Չոր եւ այժմս կրեմ ի թշնամեաց Տեառն. Տե՛ս Տէ՛ր եւ մի՛ լոեր եւ մի՛ ՚ի բաց առներ յինէն. մի՛ մատներ զիս Տէ՛ր ի ցանկութիւն խորհելոցն ի վայր հարկանել զիս. առաջի քո Տէ՛ր են ամենայն ցանկութիւն իմ:

Այսպիսի առասանս ձգեալ պարաւանդելով շուրջ զշաղօք իմովք դնել ինձ զայթակողութիւն, խոկացաւ խորամանկելով խոտորել զճանապարհս իմ. այլ իմ միայն ի Տեառնէ. Օրէնսզէտ առնէ գնա ի ճանապարհի, յոր եւ հաճեցաւ. սկսանելով նիւթել ինձ որոգայթ եւ բազմաց ասել զանձնէ իմնէ թէ չիք սորա փրկութիւն. Տեսից գատամունս մեղաւորաց խորտակեալ եւ քաղցր ննջել զարթեայց եւ գտից ի թիկունս հասեալ զՏէր. քանզի յորժամ տկարանամք, յայնժամ զօրանամք: Ասացին ոմանք. Հասցուք, հարցուք, բաժանեցուք գաւարն եւ լցուցուք զանձինս մեր: Սակայն յուսալով ի Տէր անցից ընդ ծով եւ երգեցից Տեառն նոր երգ. Իրաւունս ինձ ելցեն եւ աչք իմ տեսցեն զուղղութիւն. եւ ոչ խօսեցայք բերանով իմ ի գործս մարդկան, զի գաղտնեօք լցցին որովայնք նոցա եւ յագեցցին կերակրօք եւ թողցեն մանկանց իրեանց: Ահա՛ հասեալ է Տէր ի դատել զերկիր, դատել արդարութեամբ

գաշխարհ եւ գերկիողածս իւր ուղղութեամբ: Մի' խաբեցի անձն քոյ զհետ համոզեալ հողնոց եւ տարաբերեալ: Չոր ինչ սերմանենք, զայն հնձենք. ահա' սերմանսն իմ յայտնապէս եւ ահա' հունձս, զոր հնձենս յայտնի: Թէպէտեւ արտալաժի Հեղիաս, անցեալ ընդ Յորդանան ոչ մեռանի. սակայն քորնքն ծանակէին: Թէեւ ծաղր լեալ ի մանկանցն Եղիսէ, ոչ կունդն ասելով կորնչի, այլ մանկունքն յարջիցն աստակին: Յիսունքն այսն առնեն կրկին գԵղիայ, այլ հուրն փորձէ գնոսա: Եւ քա~նից յիսնաց յիսն հասեալ հինիս հրեշտակք եւ հրաւիրողք մահու, զոր հեզաբար ընկալայ ծանուցեալ եթէ որոյ իցեմ հոգոյ: Ծանի'ր, ո'վ մտացի', Դանիէլ ոչ զգերութիւն դարձուցանել կարող էր զշարժեալն ի Տեառնէ ցասումն. սակայն ինքն ապրեցուցանել ի Քաղղէացոցն. առ Տէր կարդալով երից մանկանցն, ոչ հնարէր ապրեցուցանել զԲարայէլ, այլ հուրն ի ցօղ փոխարկի, եւ որ այլք այսպիսի:

Եւ զին՞չ ինձ առ այս բիրապատիկս ածել ի դիմի անտեղի քեզ, որ ծանօթ ես ամենայնի եւ տիրաբար ծանուցեալ, այլ զայտոսիկ վասն յօժարութեանդ քո, զի գիտենք, որ հոգաս միշտ վասն իմ:

Արդ ե'կ դու ո'վ գերակատա'րդ իմաստից, տե'ս զիմոյ անտեղի մտածութեանս, յորս անկայ փորձութիւն առաւել քան զպոռմիականն, յորս ոչ բարերջանիկ գոլ նմա եհաս հանդէս. ըստ որում որ ՚ի գոեհիկս պատմի առակեալ` արտուտի զգուշութիւն երկնի յստորս կործանիլ. եւ նա անկեալ պորտ յորսայս, զոտն ի վերայ յերկին ջանայ կարկառել, զի մի' երկին յերկիր անկցի խափուցեալ. ի պարսաւ առեալ ոմանց թէ որո՞վ ծղէ ծնգօք ծառանաս ծտի'կ քո ծովդ խելօք. պատասխանեալ հաւն ասաց. Որքան կարեմ, զայն առնեմ: Արդ իմ ծղէ ծնգօքս է. օգնական է սրբոյն Գրիգորի եւ Արամեան նահանգիս, զոր Երեմիաս ի Տեառնէ կոչէ յօգնականութիւն. սակայն, յուսալով ի Տէր եւ հաւատալով իբրու անտուստ խոստմանց, յարեայ աճապարեալ քաջագօտի գտեալ ի սեփիականն հասուցի հայրենի, զոր ի բագմաց վաճառեալ եւ ծախեալ եւ այժմ հալածական լեալ փախչիմք, Տէր արասցէ դատաստան:

[Դ]

**Պատասխանի տեառն Պետրոսի Հայոց
կաթողիկոսի սակս տրտնջոյ գորդոյն
Աշոտի մինչ կինն վաղճանեցաւ:**

Եկն եհաս աւետաւորս տառ տարրական իմ նուիրածիր իբրոս գսիք գովացուցիչ եւ գտարաբ ի տապացեալ ժամանակս. եւ արժարծեալ վերստացայ գհոգի իմ ի դրանց դժոխոց. այլ գայրական սերտութիւն քո մշտածան յարակցութեամբ տեղեակ եմ. վասն զի բազմատեւական համբերութիւն քո յանհունն հասանէ գիտութեան զգալեացս. սակայն եւ երբեմն սրտմտականն ընդդէմ օձին. յիշեմ յայսմ վայրի գՅիտոս գայրացեալ. եւ ո՞ր արդեօք՝ ի վերայ այլեացն եւ առ Ղազարոս. նա եւ մոնջեաց անդ. սաստի դողացուցանէ զիշխանութիւն այսոց եւ կորզէ գորս կամէր. նա՛ եւ ի բազում փորձութեանն լոեալ, զհամբերութիւն ուսուցանելով մեզ. եւ երբե՛մն զկնի փորձութեանն ոչ հանդուրժեալ այլ յետս զարկուցանէ եւ սպա թոյլ տայ նմա. եւ եթէ պա՛րտ է ասել, ոչ յիրումն գաւառի ընկալան գնա. բարձրագոյն եւս, յիրսն եկն եւ իւրքն ոչ ընկալան: Գիտեմ եւ՛ ի հեթանոսս գնշանսն եղեալ եւ գովելոյ արժանացեալ եւ յԻսրայէլի ոչ այնչափ հաւատս գտեալ:

Այլ քոյդ կապանս եռակի իմն հանդիպել, գոր դու խնդամտութեամբ ընդունիս. սակայն այսպիսի աղէտ տարակուսանաց ինձ ոչ եհաս երբէք որպէս այժմոս, զի հօտ անհովի մանաւանդ եթէ ես իսկ մի ի նոցունց մոլորեալ, գոր ի վերայ ուսոցդ դնել կարօտէի. զի ոչ ուղեգնացութեան էի զկնի այլոց օտարաձայնութեան. քանզի ի քեզ զբոլորն շարաբառնիլ հաւանէի եւ գնաւապետդ կապեալ այժմ. զի՞նչ դեկավարացն հասցէ աղէտ. որ եւ այժմ ոչ տեսութեան կամ գործի, որպէս նախասացի, եթէ կարօտեալ տառի տեսանելոյ քոյ. եւ ոչ հնար էր յիշխանացդ պաղատան մանաւանդ յայդմանէ, որ զբոլորն պտուտկէ չարիս, որպէս յայնժամ գծովածին հօրն քո յԵգիպտոսէ եկեալ, որ կարօտ էր առ արքայ մուծանել, ապա ի պատառուած եղեգան փորուածի ծպտեալ գտառ գծի իւրոյ այնպէս ծանուցանէր. գոր այժմ յարամանեալ պատկանի տարացոյցն այն, գոր յուսամք որպէս նոցայն կատարել. գոր յերիս ատուրս ոչ ընդ իշխանս շրջին, այլ ի հրեշտակէդ պարարուն զպատգամս աստուածեղէնս լուայ թէպէտ եւ անյարմար. սակայն ի նշանացն ի բանիցն միով զբիրսն ծանեայ, քանզի սովորեալ էի հնարից եւ խաբէութեան անօրինացն եւ սակս կաթոտաբորբորիտոն եւ վաւաշ կիսակերտօղ եւ օձիրագործ հատրնկէց վիուկ ճուաղանն, գոր խափուցանօղ իմն եւ զարհուրեցուցիչ յարուցանէ մրկեալ այիս, որպէս ճուաղանց է ճարակ ճռուողել ի զիշերի յանկողինսն, զարկումն եւ շարժումն յլկանաց, եթէ զիարդ համարձակիր ընդ վիմիդ հաստատուն. կամ կարէ կարկատել կեղծաւորելով բան գօրէն կորի բանդականին տիտանեան դայեկաց: Բայց միայն վէմ գայթակղութեան եւ գլորման դոցա խնդրել, եւ հարեալք փշրին, ոչ զբարութիւնսն վայելով գայրացուցանեն. հոգի է հեզութեան եւ գայրանայ մեղուցելոցն: Արդ ինձ եղիցի զփորձ առնուլ հեզութեան, եւ դոցա զարտմտութեանն մանաւանդ վիժածին այն վատթարածին, որ բազմամեայ ձանձրութեան ներկմամբ իբրոս զձանձախարիդ որակացեալ սովորական խեղկութեամբ յառնամոլութեան գօրէն Արամագղեան առ Արգիացիսն յափշտակութեան մանկանց, որ մատռուակէին, կամ զԱռիդինեացն եւ զսոկրատեանցն գոմորական եւ սողոմայեցի անպատկառաբար պագշոտութիւն. եւ տակաւին հնարի դիւթութեան կիսոյ եւ վիուկս ընդ ինքն խորհրդածուս յուս իւր բառնայ ստանձնեալ որպէս Կենտիոռոս Պոիոլայն, որ առ Նեբրոթաւ նահապետ. եւ սհա՛ ոչ թողից չասել՝ մինչեւ ոչ անկցի ՚ի վիհ ծծմբեայ, ոչ խաղաղացի աշխարհ. վասն զի այսպիսի ծնանի երկիր կարապետ, այն. գոր կապեացէ Տէր Յիտոս հոգով բերանով իւրով: Այլ սակս թխտի քո յափշտակելոյ յուղոջ մի անկցի քեզ երկիրդ կասկածանաց, զի ոչ համարձակի որ յիմնէ. այլ զի գրեալ էր քո, եթէ զկնի մահուան կնոջ իւրոյ առաւել է ի սէր հօր նորա, այսոքիկ

շամիրամեանն յուլիս թերեւս դիցն լեզեալ յարուսցեն զԱրայն, որում տովիէր հրացեալն այն բորբորմամբ, այլ մեք ըստ հրամանի եւ ըստ գրոյ քո արասցուք զամենայն ողջ լե'ր:

[Ե]

Պատասխանի տեառն Պետրոսի Հայոց կաթողիկոսի ի ժամանակի քանգի խնդրեաց յաշակերտաց իրոց գոմանս, գԲասիլն եւ գԵդիսէ:

Չվասանկանն մականունութիւն սրբագնաբար ընկալեալ քո բոլորն հարց պետականութեանց, մաքուր եւ անաղօտ լուսափայլութեամբ ի մեզ ճառագայթարձակ փայլատակեալ, հեղումն եւ գորութիւն տածող, եւ առգութիւն, կենդանութիւն եւ նորոգութիւն անհատաբար մշտաշարժութեամբ բաղկացուցանես քում վիճակելոց երանաւետական դասու ըստ էլիոսական երրորդ լոյսդ կամ սրովբէական հեղումն եւ ազդեցուցանող յստորեւ կացեալսն: Իսկ չարափառութեանն կիզիչ եւ հատանող տապար, ըստ որում եւ գնմանութիւն ունել ոչ միայն այսոցիկ, այլեւ առաջինն լուսոյն, յորմէ լրացեալ լուսատրութեամբ ի լուսագոյնսն յարամանեալ պատկանեցար պատկեր:

Շատայ քո Գրիգոր, որ ընկալայ զգիրս եւ ընթերցեալ ծանեայ գծայրագոյն սիրոյ սրբագանիդ, որ անդրն է քան զմիտս մեր ունակութեան եւ գիտութեան, եւ Յիսուսի միայն նմանութիւն եւ դրութիւն հետեւաբար հանդիսանալ յաւէտ եւ ողջախոհական հաւատոց ճանաչելի:

Ապա առեալ գտառս տախտակի ըղձական, տենչացայ վերստին անոգանալ. եւ իբրու փոքր ինչ փանաքիմաց մտածութեամբ փեռեկեցի զգայարանս հանճարոյ, եւ ողջագորեալ շրթամբք, ի վերայ աշացս եղեալ խանդաղական խորհրդով գոհացայ զՏեառնէ, եւ արտօսք ինչ թորեալ, գրէ եթէ կերտարան որակացեալ արտահոսեաց կայլակս ստորակայեալ հուպ երկրի ծորեալ ի ծով մածուցեալ սակս կապանացն քոց վերստին յիշման, գմտաւ եւ ի զարմացման եղեալ. եթէ զՅիսուսին ածից գմտաւ յաղագս քոյդ հեզութեան, գտայց հարիւրապետն կամ Յովսէփն աստուածացեալ մարմնոյն հայցող կամ Նիկողիմոս գիշերային կամ ի գերեզմանն ճեպող եւ յերկիւղէն ոչ զանգիտող. ապա եթէ նախ քան զայսոսիկ, ներքինապետ եւ սպասատր մարգարէականին դասու ի Բաբելոն եղեալ, եւ առաքելականին ծայրութեանն եւ հազարապետացն կապանացն ողջունի եւ լուսատրութեան գիտեն գոմանս արժանացեալ, եւ արեւմտականն արեգական հորն քում համանուն, որ յԵգիպտոս զխաղաղութիւն խոռվչացն խնդրեալ, եւ բանդապանացն պարզեւս շնորհեալ. եւ զպտուտկեալ չարն շիջուցանել, որ զՅիսուս յարակայ իր տեսանէր յաթոռ: Հաւանիմ եւ որ գտառիցն տասանց պատարեաց զպար, նմա եւ գոլ բանդապետ եւ զգուշացող եւ հաւանեցուցանող խակամիտական խորհրդոց:

Եւ զի՞նչ ինձ այսոքիկ երկարագոյն բանս եւ ծանօթագոյն իբրեւ ուխից ինչ նուագ ի ծով ծովացեալ, սակայն ոչ թողից գմերոյն Պարթեի, որ պար առաջին էր պարծանաց քում տողանի տէրութեան եւ հայր քո, յիրումն խորագոյն գբի զխուզողն Օտայ անուանեալ, որ ի խնդիրն չոգաւ եւ ի խաւարչտին խորափտէ առասանով բերեալ, բարի յիշատակի յիրն աստուածեղէն տառս արժանի եղեալ գրէ Ագաթանգեղոս: Այս այսքան բաւական լիցի:

Գրեալ էր քո յաստուածային նմանակիս լուսաներկդ աշոյ բան զովացուցանող եւ շիջուցանող մխիթարական ըստ որում քահանայապետութեանդ վայելչաբար իրողութեամբ, ընտ որում առատաբար շարժումն եւ մատակարարութիւն: Քանգի լի եղեաք տառապանօք ի բոլորն հարուածս բաւականապէս ի հինից հրոսակաց եւ յարշաւանաց ասպատակողաց եւ գերչաց եւ յամենայն նուագութիւնս, որք հետեւաբար ի կենցաղումն կրին, որ առաւել քան զՅրէաստանին հրաձգութիւնս եւ աւարումն ընկալաք: Աւա~ղ եթէ ո՞ր այրարատեան գունդն եւ ասքանագան գորն եւ որ այնմ կցորդաբար գորութիւնք եւ գործք արամեան նահանգիս:

Իսկ սակս Ստեփաննոսի ծառայի քո եւ ըստ հրամանի քում արժանացեալ սպասատրի եւ ճշմարիտ քահանային Աստուծոյ փոխմանն սփոփիչ եւ փարատող բանի եւ գրով պատուեցեր զիս պայծառ եւ պուետական առաստութեամբ: Պատուեցէ զքեզ պահապանն Իսրայէլի

պարծանաց խաչին իրով պարսպեալ ի պատուականդ աթոռ անպայման պարատաբար անօր մինչև ցգալուստն իր:

Եւ ծառայ քո, հուպ երկրի հարթ ծունր եղեալ, օրհնութիւն եւ գոհութիւն մատուցի եւ աղօթս առ այն, որ ետն գփոխանդ իւր վերակացու մեզ, շնորհեալ մեզ ընդ երկայն ատուրս:

Գիտես ո՛վ աստուածայինդ գլուխ գաղէտ այսպիսի թշուառութեան. յորմէ ակն ունէի ծածկիլ, եւ որում առաջին երթալ, զկնի դադարել. եւ այսոքիկ հարթութեանն հանդէսք տարակուսանաց եւ դողումն այսպիսում հասեալ փորձութեան աբրահամեանն պատարագին, թէպէտեւ փոխանակ Իսահակայն մինչեւ ի հրեշտակէն վերջնանահանջ եղեալ, որ գճեռն կարկառէր ի գճումն, եւ Յակովբայն Յովսէփայն յեղբարցն դաւաճանեալ: Ողորմելի է պատմութեանս տարագ. քանզի գիտէ քոյդ աստուածային սէր մանաւանդ, որ զփորձ առեալ եւ զհոգոյն ծննդականութեան գերագոյն քան գմարմնոյն, ըստ աստուածաւանդն ասացեալ բանի: Մակայն իմ յանկենցաղս յայս կենցաղավարութիւնս հայելով, կարօտիմք, որք վաղվաղակի հասանեն խաղաղական շիրմի. եւ ի շռայլեալ յայսմիկ շփոթութենէ իբրու շահատակելով փախչիմք, ի վնասակարս այս եւ ի մահացուցիչ բազմապատիկ կենացս գերծեալք:

Իսկ յաղագս մանկանցս մեր ողորմելով եւ արժանիս առնելով, հրամայեալ էիք առաքել առ ձեզ, զի ծառայեսցեն փոխանիդ Յիսուսի եւ նորայն կենսաբեր սուրբ նշանիդ եւ գայն յոյժ խոնարհութեամբ եւ հայցմամբ որպէս հոգոյն հեզութեան, որ զկնի իւր ձգէ. ըստ որում Ողորմեցայց ում ողորմեցայց եւ գթացայց առ որս գթացայց. եւ եթէ Ընտրեաց գնեզ յառաջ քան զլինելն աշխարհի. թոի ինձ թէ ըմբռնմամբ ձգէ առ ինքն. եւ է ինչ մէնջ հայցէ, եւ է ինչ զի ի գոր առատապէս բաշխէ, եւ յամենայնի ներողութեամբ եւ ողորմութեամբ օրհնաբանեալ բարեբանի յիրումն առանձին անցեալ սարաւանդեալ բարձրութեան. եւ երկոքումբք փառատրի փառաց թագաւորն. գտորբսն սիրէ եւ գնեղուցեալսն առ ինքն դարձուցանէ, նոյնպէս եւ միջնորդդ Աստուծոյ եւ մարդկան:

Ես կարի յոյժ ուրախ եղէ. վասն զի գառնիքս այս ի քաջ հովիւ վստահացայ եւ ի ներքս ի գաւիթ քո մտցեն. քաջ գիտեն, եթէ գող ոչ գոյ, եւ ոչ գողացին, եւ գճայն օտարի ոչ լուիցեն, եւ գայլ ոչ յափշտակեսցէ. ի ներքոյ աստուածային քո գաւազանի գիրգ եւ փափուկք փարթամացին, եւ առաջնորդական քո ցուպ ի վայրի դալարոջ եւ ի ջուրս հանգստեան սնուցէ, զի սաղարթացին եւ պտուղն կացցէ:

Այլ դու ճշմարիտ արեգակն արդարութեան լուսափայլեալ, ի քեզ բերելով զգօրութիւն եւ զունակութիւն այնմ, որ լուսաւոր առնէ զամենայն մարդ եկեալ յաշխարհ այսինքն զբոլորն եւ ոչ եզաբար. վասնորոյ եւ յաղքատք այս եւ յանտոհմ եւ յոչինչս խոնարհաբար հետեւիս հայցել. եւ զի՞նչ առ այս երախտիս մատուցից քեզ յիմնէ: Մի եւ այս, որպէս յառաջագոյն զպատառտուն գործիսն Յիսուսի, եթէ փոխանիդ իւր դոքս զհնացեալ ձորձս իրեանց կամ զխակագոյն տիս մանկութեան եւ զախմարութիւն ի բոլորն բարիս:

Արդ ոչ դիցուք երախտիս այլ մանաւանդ ընկալցուք զերախտիս, քանզի որպէս սովորութիւն Աստուծոյ է երախտիս համարել զձգիլն մեզ առ նա եւ զապրելն, եւ սովորութիւն մեր է՝ երախտիս համարիմք, յորժամ խոստանամք զառ ի նա կոյսն կեալ. եւ այն ցանգ սովորաբար ի մեզ կրի:

Արդ ա՛ն ընկալ՛ յինէն ընծայ զծառայքդ քո եւ Յիսուսի արեան գնեալ, ըստ այնմ Աստուած, թէպէտեւ ոչ ես այլ մանկունս իմ, գոր ետ ինձ: Եւ դու տէ՛ր իմ ընկալ՛ ի գիրկս, որպէս երբեմն Յիսուս. սերմանեա՛, մատակարարեա՛, ա՛րկ զարծաթն, տո՛ւր գմարգարիտն գնել, փչեա՛ զհոգին. փոխարկեսցի անուն արդարութիւն. ոչ ցուպ եւ ոչ երկուս հանդերձս. օտարոտի ողջոյն ոչ երբէք տալ. ոչ մախաղ եւ ոչ պղինձ. եւ եթէ պարտ իցէ, բոկանի շրջել, եւ ազատաբար զխաչ առնուլ, եւ գալ զկնի քո, եւ կենարարդ հովուի հետեւել. թերես ի մահացուցիչ այս եւ ի թանձրագոյն մարմնոյս տղմատիպ ոչ քարշիցին, այլ վերաբերեալք ի վերայ վիմիդ հաւատոյ հաստատեալ, զետեղեալ, առկայացին, սաղարթացեալք ընդ հովանեալ բազկի քո, ամրացին: Քանզի յորժամ համբարձցիս, կարկառելով զկուսածաղիկդ ծայրս մատանց, յորմէ լոյս դամբարափայլ փայլատակեալ զկնի կելով դոցին. ընկալցին զխաղաղութիւն տալով քո

այնմ, որ ի վերն է քան գամենայն միտս եւ գխորհուրդս, եւ գարովբէականն համարելով ընդ միեղինական դատուցդ, ընդ երկնայինսն կցորդաբար գամենայն կենցաղականս ՚ի բաց դնելով զգործ, զթագաւորն ամենեցուն ընդունիցին:

Այլ յաստուածամանութիւն քո եւ յառատագոյն գերակայացեալդ մտածութիւն եւ ընդարձակագոյն առագաստ սրտիդ սիրական, որ առաւել լայնատարած քան զկամարն կապուտակեայ, որ վերին հոիզօղն պարփակէ, թոյի ինձ եթէ հոգւոյն հեղունն ի քեզ հոսեցեալ մշտաշարժ եւ անդուլ մատակարարիս եւ մատակարարես ըստ որում Ձրի առիք:

Այլ ո՛վ քահանայապետ սուրբ եւ երկրորդ լուսաւորիչդ Պետրոս, եթէ նախանձեցայց ես զբարոք նախանձն, ոչ պարսաւանս պարտ վարկանիմ ինձ. երանեն մանկանցդ եկելոց ծառայել քեզ եւ անյամբ մշտապայծառ լուսովդ լրանալ. քանզի ականն տուրնջեան ցանգ յիւրն կենդանատեսակս ուղեգնացութիւն:

Եւ յայտոսիկ կամէի սուղ ինչ իմաստասիրել՝ պղատոնական նորագոյնս առասանութիւն. քանզի սիրելի էր քեզ այտքիկ, սակայն կարճատօտ հատանել հաւանեցայ, բայց հոլովել բացատրութեամբ եւ ոչ ստորասացութեամբ փոքր ինչ սփռեցից մանկանցդ վարժման առ այնոսիկ, որ հակամիտաբար հեզնիչք լինին սակս գօտարս ժողովելոյ. ահա՛ ոչ թողից չասել:

Ամենայն բաղկացուցանօղ գորութիւն տիրաբար ասացեալ առնու եւ գորութիւն եւ գոյութիւն. քանզի գոյութիւն ի գոլոյն ասի, իսկ գոլն ածանցութիւն իրիք բաղկացումն ենթադրէ իբրո գոյ, ի գոյէ գտեալ գերաբնաբար: Ծառն ծանուցեալ ի Տեառնէ ասացեալ Տիմին է տառս. որք տիրաբար թեակոխեալ ճաշակեն, ճշմարտապէս լոյս, եւ քաղցր ի քիմս քան զմեղր բերանոյ: Իսկ եթէ մակստացական մեծագունի ունենն պարգեւի ըղձացեալ կայ, սակայն ի վերայ ունակացելումն, որ ընկալան, է եւ այլ ինչ աղբիւր ի մատակարարութեան մաքրեալ, առասացեալ յստորեւ կացեալսն առգանութեամբ յորդագոյն արձակեալ վտակս. քանզի լոյծն այն տարբերութիւն յածօղ խփեալ խեղդնու եւ խափանեալ խուպանի, իսկ կարծրն եւ ծորեալ շփոթեցի. եւ առ տունկս համանմանութիւն հաւասարապէս այսմ հանգանակեալ. եւ ի ծովէ համատարածն ծիծռանց ծամելեօք առնու կաթիլս ոչ նուագեցէ, այլ մանաւանդ կերակրէ. եւ ոչ տայ նուագութիւն արեգական ճառագայթից, զի եթէ բագումք էլով յոգունց տեսողաց, այլ նա զիւրն ծայգէ ծայրաբար ճախրելով ի հոլովս ինքնաքարշ ուղեգնացութեամբ, հսկայն այն ի ճանապարհս իւր հիացուցանօղ տեսլեամբ:

Արդ այտքիկ քունդ անեզրական հեղմանց եւ մատակարարութեանց հանդէսք. վասն որոյ եւ նահապետն մեր Աբրահամ յայլընդակացեալ եւ յայլագգեաց առնու թլփատել. եւ Մովսէս ոչ արգելու յիւրն օրինադրութիւն նուծանել, այլ խրատ ընկալնու. եւ ամենաթագաւորն Յիսուս յաւետարանական քաղցր լուծ իւր նուիրական մատակարարութեամբ ածէ յամենայն ծագաց երկրէ, վասն որոյ համարձակագոյնս առնէ զմեզ Պօղոս ասելով Ոչ ծառայի եւ ոչ ազատի, եւ որ այսմ հետեւաբար ասացեալք:

Այլ տէ՛ր իմ եւ թագաւո՛ր, եթէ ըստ Ջեբեդեա յանձն ինչ զոռսա արարից, ծնօղ իմ գոլով, երկնչիմ գուցէ զբարձրագոյնն լուայց պատճառս, հօր տալով զիշխանութիւնն, եւ հեթանոսաբար կարծիս կասկածանաց արկից եւ ընդդիմադրութեան պահանջել. ապա եթէ անգթաբար արձակեցից, գուցէ խորթս ծանիցին. այլ ինձ այտքիկ իմասցի պատուասիրել, զաւագանաւ գթալ եւ ողորմութեամբ տածել եւ ի փառս ոչ միայն զոռսա, այլ եւ բագում որդիս չօրն երկնաւորին եւ Որդոյ նորա Միածնի եւ Չոգոյն կենարարի, որով կեցցես եւ փառաւորեսցիս ըստ աւուրց երկնի յաթոռ սրբութեան քո անասանելի եւ անայթաք ի վերայ վիմի հաւատոյ հիման առաքելոց եւ մարգարէից, վէ՛նդ ճշմարիտ անկեան: Ողջ լինել քեզ ըղձամ մինչեւ ցգալուստ Որդոյն Աստուծոյ, որում փառք յաւիտեանս ամէն:

[Զ]

Պատասխանի տեառն Պետրոսի կաթողիկոսին Հայոց մխիթարական թղթին:

Ձլուսափայլութեան քո ճառագայթարձակ ծագումն ըստ արեգակնային մշտապայծառ վսամական գարդուն, որ ոչ կամելով ուրեք գստուերանալն, կամ գծնակացեալ նսենութիւն ուրեք գետեղել, եւ որ ոչ միայն ըստ բնութեան գիեղումն մաքրափայլ լուսոյն ի մեզ արձակէ, գոր յարփոյ անտի ըստանձնեալ թորեցուցանէ, ոչ շատացեալ այսմ, ցանգ յաժաշու խոնջմամբ շրջաբերի գիրն առատացուցանել արփիափայլութեան շնորհս, այսբար քոյդ լուսափայլութեան, մատակարարութիւն անդուլ եւ անյագաբար ոչ դանդաղի, որք ընդ քոյդ եմք արժանացեալ հովուական պարու հօտ, մնալ ումեք խաւարչտին եւ նսենացեալ, այլ քունդ հաղորդաբար կամիս կցորդութիւն ամբիծս եւ անախտացեալս եւ զգաստացեալ: Վասն որոյ ստուգապէս գրուի ելոյ զգօն եւ հանճարեղ մակացութեան պարառաբար զբոլորս անդամս խոկաս անխեղկեալս եւ անխօթացեալս մանաւանդ եթէ անյոզմամանական որակութեանց ոչ ստորակայեալս: Եւ զայստսիկ զի՞նչ արդեօք ի մէնջ գոհացողականս պարտիմք բարեբանութիւն Աստուծոյ այնմ, որ զքեզ մեզ հայր եւ բժիշկ, որով Յիսուս ոչ անտեղի համարիր այսմ հաւանել տարացոցի. բայց թոյի ինձ քոյդ պետութեան կարողութիւն առաւել քան զբոլորս նախախնամութիւն, որ գրեթէ յամենայնի վերարծարծիչ ըստ իրաքանչիւր կարեկցութեան շնորհս մեզ առատապարզեւ բնաւիցս ընձեռէ. գոր աղօթեմք հանդերձ պաղատանօք երկարածիզ պարգեւել զքեզ մեզ ընդ երկայն աուրս:

Գրեալ էր ի քոյդ աստուածային տառի սակս իմոյ մանկանն մխիթարական եւ գովացուցիչ բան: Բիրապատիկ շնորհս եւ պտուղ ծննդոց իմոյ աճելութեան եւ առգութեան զայս համարիմք, զի թէպէտեւ մանուկն իմ յառաջադէմ եւ բարգաւաճեալ ծաղկէր յիւրն համանուն նմանակի հայկեանն շառաւիղ եւ մեծագունին հասեալ պատուոյ, մինչ տակաւին ի տարերս էր անթիպատութեանն նպաստկութեան, սակայն գոհանամք զԱստուծոյ, զի կուսական բրաբիոնան ի վերին հասեալ հայրենի, անմեղական անպարտութեամբ, զմկրտութեան օծումն անշաղախ յիւրն թագաւոր տարեալ զկնիքն անապական գանձո՛ւն, եւ զհօրն ժառանգեաց բնակ. այժմ ի նա զՄտեփաննոսին տեսանեմք ուղղապէս իրողութիւն, զի զփակեալն նախահօրն Ադամայ բանայր. եւ մանուկն իմ զիմն փակեալ եւ զկորուսեալ թերեւս ժառանգէ. զի մի՛ բնաւին զրկեալք սերիւ եւ տեսակաւ լիցիմք պակասեալ. այս ոչ պատուհաս, այլ ողորմութիւն ներողութեանն Աստուծոյ. զի պատուհաս պատժի զայն էր ինձ իմանալ, եթէ շաղախեալ ի մեղկեալ դուզնաքեայ կենցաղումս էր, եւ այնպէս փոխիր առաջի իմ, զի զրկիցէ զիս եւ զրկեալ գնա. այժմ ոչ զրկեալ իմ եւ ոչ նա. երանելի ես եւ երիցս երանելի նա: Օրհնութիւն Տեառն, գոհութիւն, բարեբանութիւն, եւ եղիցի օրհնեալ յաւիտեան: Եւ աղաչեմք միայն զներողութիւն մարդասիրութեան նորա, որ ի վեր է քան զմերս մտածութիւն, զի զմնացեալքս պահեսցէ կենդանի եւ անշաղախ, եւ հայրենի աւանդութեամբն առ Աստուած զաճելն եւ զժառանգելն ընկալցին եւ ոչ յիշատակ չարեաց, այլ մանաւանդ բարեաց աղօթիք սուրբ Լուսաւորչին եւ փոխանիդ Յիսուսի. ողջ լե՛ր:

[Է]

Առ Տ. Պետրոս կաթողիկոս:

Չգիր տարակուսանաց, որ յանտրամախոհէ անտի եհաս քեզ պատահումն արտավաճական տարագրութեան ի քոյն սեփականէ, ի վեր քան զհիացումն ոչ միայն ինձ հասանէ, կարծեմ, աղէտ, այլ եւ յոքնական բոլոր մարդկութեանս, գրէ եթէ զարմանս եւ սարսափելի մտածութիւն, որ այնքան անյագաբար յաժի անխորհրդավարժն այն թափառեալ ի խոյզ ելեալ խնդրէ միշտ զկործանումն իւր եւ այն ըստ հոգոյ եւ մարմնոյ. որ եւ անձկացեալ ըղձայ տենչանօք միշտ զմնացեալսն չարին գործել եւ զպակասեալսն ինքեան իբրու տուգանս իմն վարկանի գոյ. եւ զի վատթարիցն իողազլխութեան անհանճար մտածութեանք զվեհագոյնսն գրէ ի կենցաղումս զչարութեան խոկալ վարս, իսկ ի բարիսն ծոյլ իմն եւ զնուազականսն հագի հագ առնել երբեմն դանդաղի. քանզի մեղկասէր ծուլիցն հանդիսանալ հեղգութիւն է գովեստ. իբրու ասէ Սաբեղաս սակս Ատտինոսի, որ փոխանակ մրցական պատերազմին ըղձայր ասելով. Ո՞ք ի կենցաղումս տայր ինձ միայն զմնջելն եւ զխորտկօք շատանալն. սակս որոյ ասէ Պոլէպոնոս, եթէ անտրամախոհն Ատտինոս ոչ զինքեան խնդրէր բարձրութիւն, այլ զբացանցականսն խոկայր բարձրացուցանել. գոր եւ մեր Մովսէս յիւրում մատենագրութեանն յայտ առնէ զայսոսիկ վասն ուրումն այսպիսոյ խոկացողի: Բայց զի՞նչ ինձ փոյթ յայսոսիկ օրինակ ի մէջ առնով, գորս բիրս յայսպիսի արացոյց բերել դիւրին է. բայց այսպիսում առն վատշուէր, կարծեմ, եթէ որ հոռտորաբար կամեցի ըստ արժանն հակաճառութիւն ինչ պարսաւան, յաղթեսցի. զի ոչ որ արժանապէս յայսպիսի ալիս հասեալ, խակութեան անտիական մտածութիւնս կարացէ չափաբերական ինչ տաղիք եւ կամ կարկատուն բանիք առասանել. քանզի մակաւասար բոլոր մտածութեան եղկելի իմն միշտ խոկայ զկորստեանն շափղս յաճախապէս ընթանալ, մոռացեալ ուրեմն զքրիստոսական կրօնիցն աւետարանական եւ կենսատու բարբառն, եւ զընդքոյդ հովանեալ սաղարթանալն, եւ աստուածավայելոյն եւ վսամական լուսափայլ վարդապետութեանն ծաղկել. բայց ուրեմն կամաւ խորշակահար եղեալ խամրեցաւ եւ ի ծուլութենէ վարուց մեղկեալ ի տղմատիպ կենցաղումս անօթ կամեցաւ գոյ արկածից չարին. այն, որ նախուստն պատճառն է ամենայն չարութեանն, եւ հակառակ բարոյական առաքինութեան նիւթել յառաջնումն, եւ որ այնմ հետեւին:

Բայց զի՞նչ արդեօք ի վերայ այսր ամենայնի գողութեան եւ աւագակութեան զրպարտութիւն կամ այսպիսումն կարծիս կասկածանա՞ծ յաւէտ անպատկառաբար ի վերայ կարկատել. ո՞չ զինքեան իսկ հայր առնէ պատճառ չարութեան, եւ այն իբրու զքեզ ծայրացեալդ ամենայն առաքինութեանց եւ բարեպաշտութեան բարգաւաճեալ. որ եւ հաւանիմ իսկ ասել եթէ ամենայն վարուք եւ խաչագգեաց կրօնիք Յիսուսի այրականին սերտութեանն նմանեալ. որ եւ փոխան իսկ վարկանիմ եւ նման աննմանիցն: Չիա՞րդ ոչ սարսափէր դնել յերկինս զբերան իւր. զմտաւ աժեն այժմ զսրբոյ եւ զաստուածային քահանայապետին, որ յաղագս սրբոյ աւետարանչին Յօհաննու հալածանաց եւ կապանա՞ծ նորս մխիթարական բանս, եւ որք այնմ հետեւին:

Եւ սակս քեզ ուրախութիւն է ինձ այսպիսում պատահել փորձութեանց. եւ լուիցես զասացեալսն ի Հիպոկրատեայ եւ յայլում վայրի ի Պղատոնէ եւ ի Պիթագորեայ, գոր Նիկոմաքոս գրէ վասն արքային փորձութեանցն առ Պանիմաքոս ոմն, որ ի տիտոնացոցն դուժիցն աւարիւր, եւ ի կապարանի բագմամեալ ի յիւրոյն որդոյ եղբօր, Պանփիլոսն կոչեցեալ, կամ Շոփոսին, եւ որ յայնմ ճեմարանին գփորձութիւնսն խնդրէին. ի վերայ ելեալ Եւպոիւրիդեայ, որ հաւանիւր զինքն կոփչօքն խորտակել, եւ պարկ զմարմինն անուանէր, կամ զԹիովնա, որ մեռանիլ յանձն առնոյր ի Սիկիլիացոց բռնաւորէն սակս մեծ ոլոանցն ոչ ուտելոյ, եւ միս Տիոփոնին ոչ յայտ առնելոյ, եւ Սոկրատայ մեռանելն անիրաւաբար, կամ վաճառելն Պղատնի, եւ որք այսմ շարանանեալ նախասացեալքն քան զմեզ:

Ապա որքա՞ն, որ գկնի Յիսուսի աստուածայետականին լուսափայլութեան հանդիպելալք եւ կենսատու աստուածավայելուչ նորայն հետեւեալ խաչին. ո՞րք գյուսացեալսն ի նա կարող գոյ տրտմեցուցանել երբէք, որք ոչ յայսմ կենցաղունս հաւանեցան ինչ փառաց հետեւել, այլ որպէս ուղեգնաց որ ուշ եղեալ առ որ հանդերձեալն է յայնմ վաղվաղակի հասանել նաւահանգիստ. եւ այս այսքան:

Բայց եղկելի ինձ թուի գոյ անհանճարն այն, որ ոչ վայելել կամեցաւ ի քոյդ երանաւետ բարութեանցդ, եւ ոչ արժանացաւ աստուածեղէն օրհնութեանցդ, եւ մաքուր եւ սրբազան ողջունի աջոյդ, եւ կուսական ծաղկեալ ծայրագոյն ալեացդ համբորման. գոր աղաչեմ զքոյդ աստուածեղէն հեգութիւնդ, ներելով համբերել, եւ մի՛ ինչ ի հակառակացն ընդդէմ նորա բարբառել ինչ, այլ խնդրել ի Ներողէն գդարձ այսպիսոյ եւ զպահպանութիւն, յիշելով զԿարպոսին որ ի Կրիտէ, զի մի՛ ի յաւիտենական կորստեանն խրատեսցի, այլ ողորմութեան հանդիպեսցի եւ փոխանիդ իւր. ողջ լե՛ր:

[Ը]

Առ Տ. Պետրոս կաթողիկոս:

Չներմակամտածական տրամախոհության տիրապետ յաւետ քո բոլորն հարց ծայրագոյն աստուածեղէն մատին մակագրեալ տառ վերծանեայ սակս անիծելոյն այն նորոյ Կայէնի, եւ միւսոյ աշտարակաշինողի եւ սողոմայեցոյ, կամ Յանիսի եւ Ակիտովելի, Գէեգի եւ որ զկնի սոցունց Յուդայի. վասն զի եւ սա զհոգին երբեմն ընկալեալ եւ նշանս եւ արուեստս յաստուածային գորութենէն սմա տուեալ, այլ թէպէտեւ զվարդապետն ցուցանէր եւ գտեղին յայտ առնէր եւ համբուրէր, այլ ոչ յաստուածային ամբիծ եւ անարատ Որդին Աստուծոյ համարձակէր բարբառել անպատշաճագոյն: Իսկ սա ճշմարտութեանն հակամիտօղ եւ ուրացող Հոգոյն Սրբոյ առաւել մերկանայր գրահանայական պատուոյն շնորհս, ապերախտ, ապիրատ, յանդգնագոյն, լկտի եւ անամօթ, վաւաշ, բորբորիտոն եւ շամբուշ, բարբառով եղեալ յերկինս գրեբան եւ զլեզու իւր յածեալ ընդ երկիր, ոչ բաւական համարիւր խորթն եւ հովիշդ կաթողիկէ, եկեղեցոյ զիրն չարեաց ծառայութիւն եւ գնոլութիւն ամահութեան դժնի իւրոյն անտեղի գործառնութեանն: Վաղ ուրեմն ծանեար, ծայրագոյնդ գրո՛վս, զայսպիսոյ հիւանդութիւն, եւ զխեղումն անդամոց եւ զանբուժելի առանց ամենայն հնարից հատեր սրով Հոգոյն այն, որ ի վեր է քան զամենայն սուր երկասյրի: Որ ոչ համարեցաւ բաւական զիրոյն յաւե՛ծ չարութեան անչափութիւն, մեղկումն եւ տղմատիպ ստորաքարշումն. եւ զի հիբրութեան հաւանութիւն ախտամոլի անմաքուր խողխողօղն հովիւ, որ բոլորն պարատու եղեալ չարեաց, այլ յԱստուած արկանէ ձեռն, եւ լեզու հրացեալ եւ մխեալ կայծակամբք կաղնեաց: Չայստսիկ գործէ, տէ՛ր իմ, տգիտութեանն հաւանութիւն. քանզի ամենայն տգիտութիւն զյանդգնութիւն գործէ եւ ծուլութիւն զմեղս. վասն որոյ խնդրէ ի մենջ աստուածային պատգամքն այսպէս. Քննեցէ՛ք զգիրս եւ գտէք զիս, եւ Հարցջի՛ր դու ընդ հարս քո եւ ասասցեն ծերք քո: Եւ ո՞ արդեօք ծեր կամ հնագոյն քան զգիրս սուրբս եւ աստուածաշունչս. վասն զի յայնժամ ոչ գոյր զիրս, այլ միայն հարցն եւ ծերեցն պարտ էր հաւանել գրուցատրութեան. բայց եւ Դաւթեայ պարտ է մեզ հաւանել. Պատուիրանք Տեառն լոյս են եւ լոյս տան աչաց. եւ յայնմանէ երկիւղ Տեառն սուրբ եւ մնայ յաւիտեան, եւ այնու մերձենալ առ Աստուած բարի է եւ դնել առ Տէր գոյս իւր. իսկ որք հեռի արարին զանձինս իրեանց ի Տեառնէ, կորիցեն, սատակեցին, պակասեցին ոյք ապստամբք եղեն:

Թո՛ւի ինձ եթէ եղկելիս այս նոր նեռն եւ ոչ զսաղմոսսն էր բնաւ երգեալ. եւ եթէ ի հարկէ երգեալ երբէք էր, ոչ ի միտ առեալ էր սորա, եթէ ոչ ի ճանապարհս ամբիծ գնացեալ էր. վասն զի, եթէ որ խօսէր գաղտ զընկերէ իւրմէ, ի բաց հալածել հրամայեալ էր, որչա~փ զՏեառնէ եւ զԱստուծոյ իւրմէ. եւ եթէ որ հայեոյէ զիշխան ժողովրդեան, մահու մեռանել, որչա~փ որ մակաւասար պետականութեան եկեղեցոյ. եւ եթէ որ երդնու ընկերի իւրում, նմա յանգաւոր է չլինել ի խորանին, ապա որ ստէ Աստուծոյ եւ փոխանի նորա, որչա~փ հեռագոյն եւ տարագիր ի խորանէն նմա լինել պարտ է: Ի սնափառութենէ եւ յաշաղութենէ կորնչէր ժպիրին այն Աքիտովել, ի ծուլութենէ եւ յազահութենէ արծաթասիրութեամբ եղկելին եւ կծծին Յուդայ, ի գողութենէ եւ ի ստութենէ պատառիւր Անանիա. բայց սա, որ այժմ լուծեալ կործանեցաւ ոչ ի միոյ պատճառէ եւ ոչ յերկուց եւ ոչ յերից, այլ յորունց՝ ի ծուլութենէ, ի տգիտութենէ, յանամօթութենէ, յարծաթասիրութենէ, ի պոռնկութենէ, ի վաւաշ ցանկութեանց, ի քութենէ, ի հակառակութենէ, յազահութեանց, յորկորստութենէ, ի սնափառութենէ, մոլի անզգամն, խռովիչ, անագորոյն, ապերախտ, գող, կծծի, տիրատեացն, լեզուանին, գոր Դաւիթ անէծ:

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.